

De collectie prentbriefkaarten in het Rijksarchief in Noord-Holland

Annabelle
Meddens-van Borselen

Het Rijksarchief in Noord-Holland te Haarlem beheert een grote collectie topografische prentbriefkaarten van steden en dorpen uit de gehele provincie. De kaarten zijn een onderdeel van de Provinciale Atlas. De ansichtkaarten zijn geordend op gemeente en daarbinnen op straat en onderwerp. Meer dan 48.000 prentbriefkaarten zijn beschreven en genummerd. Deze beschrijvingen zijn ingevoerd in de computer.

Groeten uit Noord-Holland

Sinds het einde van de negentiende eeuw zijn vele prentbriefkaarten verzonden. Vooral in de jaren 1900-1910 was het verzamelen van kaarten enorm populair. De prentbriefkaart was toen vrijwel de enige manier waarop je iets kon vertellen op langere afstand, aangezien de telefoon toen nog alleen betaalbaar was voor een kleine elite. Meisjes spaarden de ansichtkaarten en bewaarden ze in speciale albums. Na 1910 nam deze rage weer wat af.

Soms wat komisch en rommelig

Tussen 1892 en 1900 ontwikkelde zich de prentbriefkaartenindustrie in heel Nederland. Er werden kaarten op de markt gebracht die het laatste nieuws in beeld brachten over watersnoodrampen, branden en ongelukken. Tevens fotografeer-

de men vele straten en gebouwen in steden en dorpen in heel Nederland om van de foto's kaarten uit te brengen, de zogenaamde topografische prentbriefkaarten. De oudste topografische prentbriefkaarten in Noord-Holland werden uitgegeven in Enkhuizen in 1892. Door de invoering van de nieuwe postwet in dat jaar raakten de posterijen het monopolie voor uitgifte van geïllustreerde briefkaarten kwijt. Particulieren mochten nu ook deze kaarten uitbrengen. De voorkant van de kaart was bestemd voor de litho of foto en de mededelingen voor de geadresseerde. Op de achterzijde mocht alleen naam en adres van geadresseerde vermeld staan. Niet iedereen had genoeg aan de spaarzaam overgebleven ruimte aan de voorkant en krabbelde de tekst door de afbeelding heen. Soms

schreef men zelfs de tekst horizontaal en verticaal door elkaar heen om meer informatie kwijt te kunnen op de kaart. Hierdoor zien sommige oudste ansichtkaarten er wat komisch en rommelig uit. In september 1905 kwam hier verandering in. Sindsdien is het toegestaan om tekst aan de linkerzijde van de achterkant van de kaart te plaatsen. De rechterkant bleef gereserveerd voor naam en adres van de geadresseerde. Wel moest een duidelijke verticale streep staan tussen adreskant en de linkerkant met ruimte voor mededelingen. Deze indeling is tot op de huidige dag gehandhaafd.

Eerste uitgevers

Onder de oudste kaarten in de collectie in het Rijksarchief bevinden zich topografische prentbriefkaarten van uitgeverij Nauta uit

Velsen. Jelle Pieter Nauta (1863-1943) richtte in 1887 een kantoorboekhandel en drukkerij op en bracht in 1899 de eerste prentbriefkaarten uit. Het bedrijf gaf tot de opheffing in 1969 duizenden genummerde kaarten uit. De eerste honderd kaarten waren gemaakt van Velsen en omgeving. In later tijd fotografeerde men de overige steden en dorpen in de provincie Noord-Holland. Omstreeks 1900 fotografeerde Leo Tismeer voor de firma Nauta. Na de Tweede Wereldoorlog ging zoon Pieter Nauta die sinds 1927 in de zaak was opgenomen, zelf op pad om te fotograferen. In de collectie zijn ook veel prentbriefkaarten van uitgeverij Boon uit

Boon kreeg vooral bekendheid als oprichter van het weekblad De Prins in 1901. Hij gaf van geheel Nederland zowel genummerde als ongenummerde prentbriefkaarten uit. Deze werden vooral in de glorie-tijd van de prentbriefkaarten, de periode 1898-1910, op de markt gebracht. Veel oudere ansichtkaarten zijn vervaardigd door Neerlands grootste fotokaartenfabriek Jos Pé. Deze drukkerij was in 1925 in Arnhem opgericht en specialiseerde zich in prentbriefkaarten van heel Nederland.

Beschikbaarheid op internet

Het Rijksarchief in Noord-Holland is gestart met de digitalisering van prenten, kaarten, tekeningen en foto's van het Rijksarchief en de Provinciale Atlas. In de loop van volgend jaar komt dit bestand van digitale plaatjes met beschrijvingen beschikbaar in de studiezaal en op internet. Een selectie uit de prentbriefkaarten is hierin opgenomen.¹

De prentbriefkaarten zijn voorlopig dus nog niet

digitaal beschikbaar in de studiezaal van het Rijksarchief, maar kunnen tot die tijd hier wel fysiek worden geraadpleegd.

Betenist

De collectie prentbriefkaarten aanwezig in het Rijksarchief in Noord-Holland is niet alleen interessant voor genealogen die op zoek zijn naar het dorp of stad, met de straat waarin hun voorouders hebben gewoond. De verzameling is uiterst waardevol voor de topografische kennis van de steden en de dorpen van het Noord-Hollandse platteland. Voor het eerst werden straten en gebouwen vastgelegd, die nog nooit eerder door een kunstenaar zijn getekend. Zij geven bovendien een beeld van het leven, wonen en werken in het begin van de twintigste eeuw in de provincie Noord-Holland.

¹ Een artikel over deze Noord-Hollandse Beeldbank van Herman Oost (projectleider) is opgenomen in het Hollands Historisch Magazine 5e jaargang nummer 2 (april 2000).

Strandgezicht - Muiderberg